

SJEĆANJA JAKICE FINCIJA

U Jasenovac sam došao transportom iz Sarajeva 5. marta 1942. godine. Transport je brojao oko tri stotine zatočenika, uglavnom Jevreja, nešto malo Srba. Od tog transporta, po prijemu od Komande ustaškog logora, koja se nalazila u zgradi "Zdruga", nije se vratio niko. Komandant je bio poznati koljač Ljubo Miloš. Prozvali su nas po dolasku i odmah su neke počeli tući, a zatim su nas odveli u logor. U logoru su nas primili ustaški oficiri i smjestili nas u tzv. "Tunelu", gdje su nam oduzeli sve stvari. Onima, koji su imali bolje odijelo na sebi, oduzeli su i odijelo, a dali su im neka poderana. Prilikom oduzimanja stvari sve su redom tukli. Sjećam se da su jednog starca, koji je imao bradu, vukli i čupali za bradu. Od tih ustaških oficira sjećam se Alage. Nakon ovakvog prijema, poslali su nas na kupanje. Ali, to je bilo samo kvašenje u prljavoj vodi, a ne kupanje. Nakon toga smo bili raspoređeni na rad po raznim grupama. Ja sam bio raspoređen na rad u grupu grobara, koji su morali prenositi i zakopavati umrle i one koje su ustaše ubijale. Za to vrijeme sam vidio mnogo ubijenih i umrlih, o čemu sam dao svoje izjave Komisiji za utvrđivanje ratnih zločina Hrvatske u Zagrebu, poslije mog oslobođenja. /Vidi knjigu "Za čovjeka", izdanje Republičkog odbora Saveza ratnih vojnih invalida Hrvatske, Zagreb, str. 78. i 91. i knjigu "Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji", str. 92. i 101.

Ne mogu se sjetiti svih Jevreja, koji su sa mnom došli u Jasenovac, ali se sjećam slijedećih: Konfortija Morica, trgovca vate i jorgana iz Sarajeva /sada ima sina Sadika u Sarajevu/, Altarca Morda, Altarca Rafa, zv. "Gute", Altarca Avrama, bivšeg podvornika u Jevrejskoj osnovnoj školi, Romano Jozefa, krojača, Levija apotekara iz Bašćaršije, Spicera Dragutina iz Slavenskog Broda, radio na pošti u Sarajevu, Fincijsa Saloma, zv. "la zeti", Sniclera, vodoinstalatera iz Švrakinog sela kod Sarajeva, Pohorilea Leona, masera i dr.

U Jasenovcu sam na gore navedenom poslu proveo oko mjesec dana. Poslije toga sam bio premješten u Staru Gradisku. Javio sam se da sam obućar, pa sam tako uspio da predjem u malo bolji logor, gdje su u tom vremenu bili nešto bolji uslovi života i rada. Uslovi su bili bolji po

tome, što smo primali trista grama kukuruznog kruha, a u Jasenovcu toga nije bilo ni za najteže radnike; kao i po tome, što je smještaj bio u zidanoj zgradi, a u Jasenovcu je bila drvena baraka i veliko blato. Zahvaljujući drugu Koenu Sadi "Davku", bio sam u obučarskoj radionici cijelo vrijeme svog boravka u logoru St. Gradiška. Kao obučarski šegrt /moj otac je bio obučar/, radio sam u radionici na posluživanju majstora, a kasnije u skladištu starih cipela, koje je bilo na tavanu. U to skladište su donosili cipele svih ubijenih i tu su se sparivale i spremale cipele, a kasnije su ih ustaški oficiri odnosili. Bilo je svakakvih cipela, na kojima je bilo i tragova krvi. Altarac Samuel /Puba/ iz Jajca, prepoznao je cipelu svoje žene, koju je sam izradio. Povremeno sam izlazio i na rad u Ekonomiju ili na istovar brodova na Savi. Nekoliko puta sam išao na istovar vagona u Okučane, a također i na rušenje pravoslavne crkve.

U St. Gradiški sam se vrlo brzo razboleo od tifusa i bolovao sam skoro dva mjeseca, ali sve na nogama, jer nisu dozvoljavali ležanje sem onima, koji nisu mogli više da se kreću. Od tifusa je dnevno umiralo po pedeset zatočenika, ali se ne mogu sada više da sjetim ko je od meni poznatih sve umro od tifusa. Sjećam se da su rekli da su među ovima bili: Klajn Leo, Levi Avram, kondukter, Bararon Salomon, Altarac Rafo "Guta", Altarac Avram, podvornik i još neki, koje sam već zaboravio. Početkom 1942. godine bila je jaka zima, pa su mnogim zatočenicima bile promrzle noge. Otvarale su im se rane, koje su curile, pa je uslijed loših higijenskih uslova dolazilo i do infektivnih oboljenja. Ja lično nisam imao bolesne noge, ali sam imao mnogo čireva po tijelu, što mi je stvaralo poteškoće u radu zbog gnojenja istih. Higijenski uslovi su bili vrlo loši i sve je bilo vašljivo.

Nakon provedena dva mjeseca u logoru St. Gradiška, počela je likvidacija zatvorenika, a sve je više novih dolazilo. Najprije su jedne noći odveli sve bolesne zatvorenike iz bolnice, kojih je bilo oko dve stotine. Poslije nekoliko dana postrojili su sve Jevreje; one, koji su bili stariji i bolešljivi, izdvojili su i odveli ih na likvidaciju. Tog dana su odveli i one zatočenike Jevreje, koji su bili iznemogli, a prilikom prvog odabiranja su ih slučajno bili propustili. Sve su ove zatvorenike tada smjestili u "Kulu" i u toku noći ih pobili u Jablancu. Onda je oko četiri stotine Jevreja-zatočenika jednog dana bilo ubijeno. Nakon ovog slučaja bilo je zatišje u ubijanju sve do jula ili augusta mjeseca, kada je počelo masovno dovodjenje seljaka sa Kozare. U šumi između St. Gradiške i Jablanca čuvala se stoka od opljačkanih seljaka. Na čuvanju te stoke bio sam i ja nekoliko dana. Nije bilo mogućnosti za bjekstvo, jer su bile jake straže, a i Nijemci su bili u blizini. Skoro svu stoku su opljačkali ustaški oficiri, nešto je bilo otpremljeno i u Njemačku, a dos-

ta je stoke uginulo od žedji. U logoru u St. Gradiški je u tom vremenu bila situacija vrlo teška za zatvorenike. Obzirom da su stalno dolazili novi transporti, logor je bio pun, pa nije više bilo mjesta u sobama za spavanje. Ustaše su zato uredile, da Jevreji i Srbi spavaju na tavanu, gdje je bilo vrlo loše, puno pacova. Jedino su o-bučari i krojači mogli spavati u svojim radionama. Likvidiranje je počelo da se sprovodi sistematski, tako da se često događalo, da su po nekog zatočenika ubili na radu, ili su ga jednostavno preko noći odveli sa spavanja. U svemu tome je bio najaktivniji ustaški oficir Vrban Ante. Bilo je i masovnih strijeljanja. Strijeljana su u samom logoru pedeset i četiri seljaka iz Srema. Kada su ih ustaše strijeljale onda su ih i bajonetima rezale. U tome su učestvovala sve logorske starješine, ustaški oficiri Vrban, Čop Luka, Lovrić Nikola, Bukovac Nikola, Barbarić Ivan i brat, Gađžić Nikola, Grubišić Zvonko i drugi.

Jedna grupa komunista je bila zatvorena u tzv. samici. Ta grupa je jednog dana provalila vrata i zatvorenici su izašli u krug logora i napali ustaše. Pošto je to bilo poslije večere, ustaše su rastjerale ostale zatočenike u sobe za spavanje i dali se u potjeru za pobunjenicima, koje su sve pobili u logorskom krugu. Vodja te grupe je bio Krvavac Džemo iz Sarajeva. Ustaše su tom prilikom ubile i neke zatočenike, koji nisu uspjeli da se sklone. Tako su nastradali otac i sin Finci iz Sarajeva /imena se ne sjećam/. Pojedinačnih ubistava je bilo inače mnogo i za sve se nalazio razlog. Jedan zatočenik Jevrejin /imena se ne sjećam/ ukrao je iz Ekonomije klip kukuruza, zbog čega ga je vodnik, šef Ekonomije, Kusinicki Juraj, koji je prije rata bio stražar u kaznioni, priveo Vrbanu i ovaj ga je odmah strijeljao.

Budući da se približavala zima trebalo je spremiti drva za radione i za ustaške stanove, pa su ustaše otvorile novu Ekonomiju u Bistrici kraj Bos. Gradiške gdje je radilo oko sto zatočenika, uglavnom na sječi šume i drugim poslovima. U tom vremenu su pobjegla iz logora tri zatočenika Jevreja. /Oni su i sada živi, a njihova imena neću da navedem, da im neko ne bi zamjerio/. Ustaše su zbog toga strijeljale u logoru deset Jevreja, a u Bistrici su pobili sve, koji su u toj Ekonomiji radili. U logoru su zbog tog bjekstva strijeljani: Papo-Sason, Frid Iso iz Nove Gradiške, Fr. Jakob iz Nove Gradiške, Kohen Moric, Romano otac i sin. U Bistrici su među ostalim ubijeni: Engel Salomon, Altarac Isak-Čoso, Kamhi Jozef, Kalderon Jakob iz Bitolja, Gaon Salamon /nijemi/, Gaon Salamon iz Travnika, a za druge se ne sjećam. Majstorović je lično zaklao Alkalaja Mošića iz Sarajeva.

Godina 1943. bila je relativno mirna i, izuzev pojedinačnih, nije bilo masovnog ubijanja. Sjećam se da su na putu prema selu Dubrave kod Bos. Gradiške ubijeni Kabiljo Jakov iz Zepča i krojač Glazer iz Sarajeva. Kao razlog

je navedeno da su htjeli bježati.

Godina 1944. je odmah ispočetka bila teška. Na samu Novu godinu došlo je do puškaranja, jer su partizani napadali Bos. Gradišku, pa su zatočenici tu noć proveli pod osobitim strahom. Niko nije smio izaći ni u klozet. Krojač Freund, koji je po nuždi izašao, bio je odmah ubijen iz puške. Sutradan niko nije smio izaći iz sobe. Za hranu su nam poslali po komadić kruha. Sve do septembra te godine bilo je pojedinačnih ubijanja logoraša, čijih se imena ne sjećam. U mjesecu septembru počela je likvidacija logora St. Gradiška. Na dan 21.IX 1944. odveli su oko dvije stotine Srba i likvidirali ih, vjerojatno u Kuli. Sutradan su opet odveli dvije stotine Srba. Na 23.IX ustaše su naredile da se izbroje svi zatočenici Hrvati, muslimani i Jevreji te da se svi spreme za put, a preostali Srbi su odvedeni u Kulu i ondje ubijeni. Kako smo se spremili, krenuli smo pješice za Jasenovac uz Savu. Putem su nas tjerali i tukli toliko, da smo skoro svi pobacali stvari. Svakog, koji nije mogao da ide, ubili su na putu. Na put je krenulo oko sedam stotina zatočenika, a poginulo je oko dvjesto. Nikakvu hranu za put nismo dobili. Od Jevreja, koliko se sjećam, poginuli su tom prilikom Maestro Izidor, Slezinger Maks i Jakov, trgovci iz Zagreba, Finci Salomon, obučar iz Sarajeva, Montiljo Izidor, Gaon Moric, trgovac brašnom i Abinun Haim. U St. Gradiški je ostao mali broj zatvorenika koji su opsluživali preostale ustaše, a kasnije su prebačeni u Lepoglavu.

Za St. Gradišku se može reći još da su te godine vršene masovne likvidacije žena i djece, /osim jevrejske odvedene prije/, uglavnom te godine žena i djece sa Kozare, tj. iz sela. Ubistva je organizovao Vrbani Ante ugušivanjem, tj. ciklonizacijom u Kuli.

Moj ponovni povratak u Jasenovac je dakle bio 23. septembra 1944. godine. Prvi dan po dolasku, odnosno povratku u Jasenovac, bio je također težak. Ustaše još nisu bile odlučile šta će raditi sa zatočenicima iz St. Gradiške, pa smo svi bili smješteni u posebne dvije barake, u kojima smo bili posve izolovani, ogradjeni žicom, dva dana bez hrane i bez ikakvog kontakta sa zatvorenicima iz Jasenovca. Svi smo spavali na golim daskama, jer niko nije ni imao pokrivača /bacili smo sve putem od St. Gradiške/. Poslije dva dana bili smo podjeljeni po radnim grupama. Pošto je bio prenijet i inventar obučarske i krojačke radione iz St. Gradiške, otvorene su te radione u Jasenovcu i smještene u jednu zgradu na dva sprata.

U Jasenovcu je započeo ponovno život sa novim poteškoćama za one zatočenike, koji su došli iz St. Gradiške. Hrana je bila mnogo gora, često samo čorba od kupusa, kilogram kukuruznog hljeba za osam zatočenika, to se nekako dopunjavalo povremeno paketima iz Jevrejske op-

štine Zagreb. U tom vremenu je situacija u logoru bila krajnje napeta, jer je obješeno nekoliko zatočenika, koji su navodno "pripremali" bježanje i pobunu /Nikola Pejčinović, dr Bošković, zatim neki građani iz Novske i pravnik Ustaške bolnice u Jasenovcu dr Marin.* Ustaše su još više tukle i maltretirale zatočenike, da bi izazvale kod nas što veći strah.

Doveli su zatim neku djecu, koja su trebala učiti neke zanate, pa su i tu djecu nagonili, da tuku zatvorenike. Nargčito su se izživljavali sa zatočenicima ustaški učenici Šain Jure /bez jednog oka/, rodom iz okoline Bugojna. Od tih učenika se sjećam još Mujčin Idriza iz okoline Bos. Broda, Zmegoč Vinka iz sela Španovice kod Pakraca, Ujević Ante iz Dalmacije, Kecman Luke iz okoline Bos. Dubice, Franjića /imena se ne sjećam/ iz okoline Travnika i dr.

Pošto je već bila nastupila jesen, poljoprivredni radovi su se završavali, pa je ustašama smetao veliki broj zatvorenika, koji su bili sumnjivi, tako da su od oktobra opet počele da likvidiraju i to po noći. Ustaše su dolazile oko 9 sati noću i po spiskovima, koje su dobivali u zapovjedništvu logora, odvodili veće grupe zatvorenika. Sakupljene grupe ispred zapovjedništva su prozivali i prebrojavali, a zatim su ih odvodili na "Granik" na obalu Save, gdje su ih ubijali i bacali u Savu. Ova likvidacija je trajala do polovine decembra mjeseca i u tom razdoblju je odvedeno svake noći po 200 zatvorenika raznih narodnosti. Mnoge nisam uopšte poznao, niti se mogu sjetiti svih poznatih, koji su u toj akciji bili odvedeni, ali se sjećam jedino Levija Isaka iz Travnika i njegovog brata Heskije, Popić Jusa iz Sanskog Mosta, Finca Rafaela "Fika" iz Sarajeva, Altarac Samuela, obučara iz Sarajeva i još nekih.

Osim ovog načina ubijanja zatvorenika, skoro svaki dan su ustaše ubijale po nekog i na radu, prilikom prodora kroz logor, vješali su zatočenike zbog neke krivice i tome slično. Tako su npr. pred svim zatočenicima objesili jednog krojača, Jevrejina iz Sarajeva, zato što je jednom ustaši skrojio kapu po njegovom traženju, a što nije odobrio nadzornik krojačnice. Dotičnog ustašu, svakako, nisu ubili. Jednog dana sam vidio na električnoj banderi obješenog mladića Alberta Izraela. Ni od koga nismo mogli doznati zbog koje krivice je bio obješen, očigledno samo radi zastrašivanja. Par dana zatim objesili su tri seljaka, jer su navodno pokušali bježati. Vješanja su vršile ustaše u pijanom stanju i to obično Mandić, Car i Neočić Ljudevit-Lojča, a nadporučnik Barić Dinko, rodom iz Bos. Broda je držao govor i kazao, da je Jasenovac hermetički zatvoren i da niko iz njega ne može pobjeći.

* Marin je bio absolvent medicine. O njemu vidi u kazivanju Dr Konfortija.

Sjećam se, da su žrtve obično bile mučene, jer su bile krvave ili modre od udaraca. Jedan zatvorenik, kada su mu stavljali omču oko vrata, samo je rekao: "Zbogom djeco moja", a Šakić mu je kazao: "Što nisi ranije mislio na djecu".

U februaru 1945. godine vršene su pripreme za slanje zatočenika u Njemačku, pa su sve fotografisali, samo Jevreje nisu slali, nego su ih zadržali u Jasenovcu. Trenutno je bilo prestalo ubijanje i držalo se, da će ovi što su išli u Njemačku, biti spaseni.

Jednog dana su pozvali u Zapovjedništvo oko stotinu zatočenika, među kojima je bilo i dosta Jevreja, pa se govorilo da su odvedeni u Zagreb radi zamjene za zarobljene ustaše i Nijemce, ali od toga nije bilo ništa. Poslije petnaest dana vraćeni su nazad u logor.

Mart mjesec je donio nove patnje i opasnosti zatvorenicama predskazujući kraj logora i logoraša. Snijeg je bio počeo da se topi, pa je Sava preplavila i izbacivala ljешеve ubijenih, koji su u jesen bili bačeni u rijeku, što je kod logoraša ostavilo težak utisak. U drugoj polovini marta su nastali ljepši dani, pravi proljetni, a među ustašama se mogla zapaziti prava nervoza. Osjećalo se, da se približava kraj i za njih. Na 27. marta 1945. iznenada u 12 sati nadletjeli su avioni i bacili nekoliko bombi, pri čemu je pogodjena bila Lančara, Elektrana, Pilana i još nekoliko manjih objekata. Nastala je panika kod ustaša i kod zatvorenika, koji nisu smjeli ni da se sklanjaju. Na one koji su bježali u zaklone, ustaše su pucale iz pušaka i mitraljeza. Zastavnik Zrinušić je ubio nekoliko zatočenika, koji su u panici bježali iz baraka i Lančare. Tom prilikom je ranjeno i poginulo mnogo zatočenika i ustaša od bombardovanja, kao i od ustaša. Jasenovac je na taj način još nekoliko puta bio bombardovan. Ustaše su postale bijesne na zatvorenike i nemilosrdno su nas tukle na radu i drugom prilikom. Odmah nakon bombardovanja bilo je naredjeno, da se radi na raščišćavanju ruševina, pa su i tom prilikom logoraše tukli.

Oslobodjenje Sarajeva 6. aprila 1945. pročulo se i u Jasenovcu, a uvjerali smo se i kada je Luburić došao u Jasenovac sa transportom novih zatočenika iz Sarajeva. Oko četiri stotine ljudi je bilo zatvoreno u posebnoj baraci i ovi nisu mogli imati nikakav kontakt sa nama logorašima. Već nakon nekoliko dana svi su ovi novi zatvorenici bili ubijeni na Gradini.

Od dana oslobodjenja Sarajeva počela je konačna likvidacija zatvorenika. Svake noći su odvodili po dvije stotine zatočenika, koji su sobom nosili i alat. Svi su bili prebačeni u Gradinu, gdje su najprije radili na ekshumaciji zakopanih. Preko skele se stalno prebacivala

nafta. Vatra je neprestano gorjela, plamen i dim su se vidjeli i osjećao se zadah spaljenih ljudskih lješeva. Vršena je ekshumacija svih pokopanih u Gradini za cijelo vrijeme postojanja Jasenovačkog logora. Izvršena je i ekshumacija zakopanih u samome logoru. Tako je tekao svaki dan u logoru. Atmosfera je bila vrlo teška, svaki je zatvorenik očito vidio kraj logora, a isto tako je svaki logoraš bio na čisto, da će svi zatvorenici biti uništeni. Neki su počeli nagadjati, da će se logor preseliti u Sisak, pa je to unosilo i malu zabunu među zatočenike. Rad je u tom vremenu bio strašno naporan. Radilo se po dvanaest sati dnevno, najviše na raščišćavanju ruševina od bombardovanja i na ekshumaciji ubijenih sa spaljivanjem lješeva. Stigao je u tom vremenu još jedan transport zatvorenika iz logora Lepoglave. Oni su odmah iz vagona otpremani u Gradinu na likvidaciju. Neki su zatvorenici na putu iz Lepoglave do Jasenovca uspjeli i da pobjegnu tako što su iskakali iz voza u vožnji. Od ovih sam prepoznao samo Bukija Montilju iz Sarajeva. U Jasenovac su svaki dan stizale grupe novih zatvorenika, koje su odmah otpremane u Gradinu na ubijanje. Tako su nam dani prolazili u vrlo napetoj atmosferi sve do 21. aprila 1945. godine. Tog dana predvečer naredile su ustaše, da svi zatočenici predju na spavanje u zgradu, gdje je bila smještena obučarska i krojačna radionica. Prije mraka su odveli oko četiri stotine zatočenika u Gradinu, kao i cijeli ženski logor, koji je bio pored onih zgrada. Žena je bilo oko osam stotina, a prilikom odlaska te su žene pjevale. Prema podacima, koje je prikupio Huber Cedomil, kasnije potpukovnik JNA, brojno stanje logora tada je bilo hiljadu sedam stotina tri zatvorenika. Svi su ovi bili zatvoreni u navedenim zgradama i rasporedjeni u sobama bez nekog reda, onako, kako je ko htio. Oko pola noći su došle ustaše i odvele su sve zatočenike, koji su bili požarni, a zatim su odvele logorske starješine - grupnike - i sve ih ubile. U toku noći do svanuća počelo se sa miniranjem i paljenjem svih objekata logora.

Osvanuo je i 22. april, posljednji dan logora. Cijeli logor je bio porušen i zapaljen; ostala je još samo ova zgrada, u kojoj smo bili zatvoreni i zgrada ženskog logora. Tog dana je padala jaka kiša i bilo je hladno. Muški zatvorenici su se dogovarali, da se organizuje pobuna i da se pokuša nešto učiniti kako bi se život spasio.

Organizirane su straže od nas zatočenika i za vodju ustanika izabran je bio Bakotić Ante, student iz Sinja. U lo sati je dat znak za početak pobune i drug Bakotić je viknuo: "Drugovi naprijed"! Zatvorenici su naletjeli snažno na vrata zgrade i ubili su prvog ustašu-stražara, pa su krenuli prema kapiji, koja je bila oko 150 metara udaljena od zgrade iz koje su zatvorenici izašli. Ustaše su odmah zapucale na masu zatvorenika i veliki broj

je odmah pao do kapije. Na kapiji je bio stražar-ustaša sa mitraljezom, ali ga je zatvorenik Ristić Mile ubio i oteo mu mitraljez. Oko 600 zatočenika je izašlo iz logorskog kruga, ostali su izginuli. Pošto su ustaše imale svoje bunkere van logora, to su mnogi zatvorenici ginuli i van logora, a veliki je broj poskakao i u Savu, gdje su se većim dijelom udavili, jer su ustaše i na njih pucale. Svi smo bježali prema Okučanima, jer su otuda dolazile jedinice JA. Trčali smo kroz šumu sve do večeri, gladni i prozebli. Stigli smo do sela Vrbovljani kraj Okučana. Navečer su nas primili u selo, a naš prijem su izvršili mještani, tj. Narodno-oslobodilački odbor. U selu smo večerali, a seljaci su čuvali stražu za nas jer su očekivali da mogu proći Nijemci ili ustaše. Nakon obilne večere, koju su nam mještani veoma susretljivo pružili, išli smo spavat u štalu sa sijenom, gdje nam je bilo dobro, ali pred svanuće obavjestili su nas mještani, da idu Nijemci i pokazali nam gdje da se povučemo i sakrijemo u šumi. Mi smo se povukli i ostali neko vrijeme u šumi skriveni, a seljaci su nam donosili dovoljno jela, pa čak i vina i kolača su nam poslali jednom. U šumi smo ostali tri dana, sami smo čuvali stražu iako bez oružja, a tada su nam javili da je selo oslobođeno i da možemo doći k njima. U selu su bile već jedinice XXI Srpske divizije NOV, koje su nas prihvatile. Pojedince ranjene i bolesne već oslobođene ustaške zatvorenike uputili su odmah u Bolnicu u Okučane. U toj bolnici smo sreli dra Zona iz Sarajeva. Svi ostali sposobni za borbu otišli su sa jedinicom. Gonili smo neprijatelja sve do Trsta.

Prema mome sjećanju u grupi spasenih i oslobođenih zatočenika su osim mene slijedeći: Abinun Ješua, Montiljo Šimon, Pinto David, Gaon Jerko, Langfelder Oto, Miler Ervin, Sajer Edo, Erlih Josip, Klajn Leo, a ostalih se ne sjećam.

Istoga dana, kada smo mi pobjegli, u 20 sati zatvorenici Logora IV "Kožare", koja je bila odvojena u selu Jasenovcu, izvršili su takodjer provalu i koliko mi je poznato od zatočenih u tom logoru spasila su se dva Jevrejina: Egon Berger i Maestro Leon.*

Na kraju ovih zabilježaka o događajima, kojih se sjećam iz logora, navešću i podatke o ustašama kojih se sjećam, da su bili na dužnostima u Jasenovcu i u St. Gradiški.

J A S E N O V A C

1. Brkljačić Ivica, nadporučnik,
2. Djulkić Alaga, vodnik, iz Sanskog Mosta. Veliki sadista, voleo je mučiti i ubijati Jevreje, koje je nazivao "Žudijama". Prije rata je bio kočijaš, nepismen.

* Spasio se tom prilikom i Kabiljo Jako.
Primjedba J. Konfortija.

3. Kostrelac Milan, zastavnik, upravnik obučarske radione, rodom iz Like. Prije rata je bio trgovački pomoćnik u Beogradu.
4. Baburić Luka, vodnik, iz s. Jezerani u Lici. Bio je pomoćnik upravnika obučarske radione. Voleo je tući zatočenike. Naredjivao je zatočenicima da se valjaju u blatu, što mu je činilo zadovoljstvo.
5. Miloš Ljubo, nadporučnik i komandant Jasenovačkog logora. O njemu ne treba pisati, jer je poznat svima kao koljač i mučenik logoraša.
6. Majić Krešo, poručnik. Isticao se u hvatanju i dovođenju u logor novih zatočenika. Na pruži od Okučana do Jasenovca je zaustavljao vozove i odvodio sumnjive putnike u logor.
7. Zadro /imena ne znam/. Radio je u radioni tzv. "Brzi sklop".
8. Frković Mile. Voleo je mučiti zatvorenike, šamarao ih je i tukao, a onda im je naredjivao da pjevaju. Kad bi istukao žrtvu pitao bi ga podrugljivo: "Kako ti je, je li ti igraju damari?", a mislio je na živce. Isticao se u strijeljanju i vješanju zatočenika.
9. Lisac /imena se ne sjećam/. Bio je šef političkog odjela. Vrlo lukav i podao. Pred zatvorenicima se često prikazivao kao dobar. Lagao nas je zadnjih dana logora, da će taj logor preseliti u neko sigurnije mjesto i dr.
10. Mandić /imena se ne sjećam/. Isticao se učestvovanjem u vješanju logoraša i pri tome je stalno bio pijan. Svakog zatočenika, koji je pored njega prolazio, batinao je korbačem, koji je stalno sobom nosio.
11. Šarić Dinko, nadporučnik. Bio je neko vrijeme komandant logora. Isticao se ubijanjem i vješanjem /vidi naprijed u tekstu/.
12. Car /imena se ne sjećam/. Stalno je bio pijan, kao i Mandić. Kada je vješao zatočenika rekao bi mu sadiistički: "Drž se zubima za zrak"!
13. Neočić Ljudevit - Lojča, zastavnik, isticao se vješanjem zatvorenika.
14. Prpić Mihovil, nadporučnik. Bio je ustaški sudija Prijekog suda. Sve su njegove presude bile "smrtna kazna".
15. Sudar Jojo, nadporučnik. Ubijao je zatočenike bez ikakvog povoda, kao manijak.
16. Zrinušić /imena se ne sjećam/. Bio je šef gradjevinske službe, surov. Ubijao je zatočenike na gradjevinskim radovima. Prilikom bombardovanja logora ubijao je one logoraše, koji su se sklanjali.

17. Švagušić, zastavnik. Radic je u Kožari.
18. Pićili Dominik-Hinko, bojnik. Po zanimanju je bio građevinski inženjer. Prije rata je živio u Sl. Požezi. Poznat po izradi projekta peći za spaljivanje ljudi. Strašno je mučio i maltretirao zatvorenike, koje je tukao željeznom šipkom, nekada i usijanom na vatri.
19. Pavlović /imena se ne sjećam/. Bio je prije rata aktivni oficir. Nije bio na dužnosti u samome logoru, nego je služio u ustaškom zdrugu u Jasenovcu.
20. Adžija /ime ne znam/, nadporučnik. Bio je također u Brzom sklopu /motorizovana jedinica/.
21. Zečević /ime također ne znam/, zastavnik. Bio je zapovjednik transportata zatočenika između logora St. Gradiške i Jasenovca. On je sam ubio oko dvadeset logoraša na transportu iz St. Gradiške za Jasenovac, u kome sam i ja bio.
22. Šegović /imena se ne sjećam/. Rodom iz Hrv. Zagorja, vodnik. Bio je jedno vrijeme pomoćnik upravnika u Obučarskoj radioni. Tukao je zatvorenike.
23. Miletić /ime ne znam/. Radio je kao vaspitač ustaških učenika.
24. Bakarić /ime ne znam/. Bio je sa službom u Novačkoj satniji u Gradini.
25. Mandušić /ime ne znam/. Bio je ustaški vodnik.
26. Matijević Jozo. Bio je jedno vrijeme upravnik Ženskog logora u Djakovu.
27. Mujica /ne znam prezime/. Bio je opšte poznati koljač. Vršio je likvidacije na Graniku. Živim zatočenicima je rezao kožu s leđa i pravio kaiše.
28. P... Ante, vodnik. Učestvovao je u vješanju zatvorenika. Tukao je iste. Sada se nalazi na izdržavanju kazne od dvadeset godina robjije.
29. Matković Ivica, nadporučnik u Jasenovcu i njegov brat zv. Dulfo su bili rodom iz Šibenika. Oba su bili krvnici. Dulfo je bio od ustaša osuđen i strijeljan zbog pljačkanja zlatnine od logoraša, koja se morala predati "riznici" Pavelića.
30. Pudić, zv. "Paraliza". Učestvovao je u konačnoj likvidaciji logora i zadnjih zatočenika.

‡ Poginuo je 25.V 1942. godine u akciji Lubičeve bojne kod Bos. Dubice. V. Sjećanja dra J. Konfortija.

S T A R A G R A D I Š K A

1. Majstorović-Filipović Miroslav. Prije rata je bio fratar. Rodjen je u Jajcu. Bio je najprije u Jasenovcu do kraja 1942. godine, a zatim je bio zapovjednik logora Stara Gradiška. Po njegovim naredjenjima su vršena mnoga ubijanja. Organizovao je i strijeljanje zatvorenika pred logorskim zidom i tom prilikom je održao govor. Jednom prilikom, kada su pobjegla tri zatočenika, govorio je slijedeće: "Eto, skupili smo vas da pred svima pokažemo kako treba kažnjavati prestupnike, koji se ne drže reda, rada i stega. Vi niste lojalni građani i ne možete raditi šta hoćete. I ja sam ustaški častnik, pa sam s vama u ovim zidinama. Sada vam je dobra hrana i opet bježite. Mnogi zatočenici imaju novac i noževe. Neka zna svaki, kod koga ja nadjem nož, da ću ga istim nožem zaklati, a kod koga nadjem novac, da ću za taj novac kupiti strijeljivo i strijeljat ću ga. Eto, draga gospodo i braćo, nazivam vas i braćom; slušajte, budite dobri, pa će doći dan kada ćete biti pušteni kućama. Pravda traži svoje i pravdi se mora udovoljiti, pa će ovi /pokazujući na izvedena tri logoraša/ u ime pravde biti strijeljani." Kada je izvršeno strijeljanje, rekao je: "Eto, pravdi je udovoljeno." - Imao sam priliku, da se poslije oslobodjenja Zagreba nadjem lično sa ovim zlikovcem i samo sam ga upitao: "Da li će sada pravdi biti udovoljeno"? Naravno da nije ništa odgovorio. U dokumentu "Zločini fašističkih okupatora i njihovih pomagača protiv Jevreja u Jugoslaviji" na str. 96. može se pročitati dio njegovog iskaza na istrazi. Na str. 238. te knjige stoji njegova fotografija, a na str. 366. knjige "Jasenovački logor" od dra Nikole Nikolića stoji i njegova fotografija u zatvoru.
2. Orešković Mile, nadporučnik, emigrant. Bio je zapovjednik logora prije Majstorovića. On je bio organizator ubijanja zatočenika, ali ta ubijanja pred zatvorenicima nije vršio lično. Sjećam se da je jednom, kada su takodjer zbog bježanja streljana tri zatočenika, samo rekao: "U logoru mora biti red, rad i stega!"
3. Gadjić Nikola, nadporučnik. Bio je upravitelj logora poslije Majstorovića /naziv "Upravitelj" logora, bio je zamjenjen sa nazivom "zapovjednik"/. Zatvorenici su ga zvali "Meseršmit" zato, što je svugdje dolazio. Djelovao je inteligentno i često se upuštao u dijaloge sa školovanim zatočenicima, kada bi ih vidio u grupi, na sl. način: "Znam da razgovarate o političkoj situaciji, ali vi nećete pobijediti, pobjeda je naša!" On je bio organizator otpremanja zatočenika u Njemačku. Sjećam se jednog dana, da je zabranio izdavanje ručka i rastjerao sve zatvorenike ispred kazana

naredivši da se ostave sve porcije, jer je trebalo hitno otpremiti transport za Njemačku. I on je tukao zatočnike.

4. Bosak Stjepan, bojnik. Rođom iz Gračanice, po zanimanju mašinovodja. Bio je jedno vrijeme zapovjednik III ustaške bojne, a kasnije upravitelj logora. Kao zapovjednik bojne organizovao je sa svojom bojnom obezbeđenje logora i vršio sva ubijanja u logoru St. Gradiška. Premješten je bio u Dubicu, gdje je u jednoj svadji sa ustašama ubijen. Sahranjen je uz najveće ustaške počasti u St. Gradiški.
5. Stojčić Jozo, nadporučnik. Bio je zapovjednik logora poslije Bosaka. U svom divljaštvu kod ubijanja bio je sličan Ljubi Milošu. Uhapšen je poslije oslobođenja.
6. Nemet Petar, nadporučnik, iz Pakraca. Stanovao je sa porodicom u St. Gradiški, gdje je bio zapovjednik Radnog odjela. Ovaj odjel je organizovao sav rad u logoru, a davao je naloge i Obskrbnom odjelu kakvu hranu da daju zatvorenicima. Istakao se u masovnoj likvidaciji Srba i njihovom dovođenju u logor iz okoline Pakraca. Napustio je St. Gradišku i otišao u Jasenovac, gdje se navodno zbog nekih nesporazuma sa ustašama objesio.
7. Zovko Jure, vodnik, pomoćnik Nemeta. Uhvaćen je u Zagrebu 1961. godine.
8. Bukovac Ilija, zastavnik. Bio je nadstojnik Političkog odjela. Taj odjel je vodio evidenciju zatočenika, starao se o logorskoj upravi i organizovao ubijanja. Bukovac je jednog dana naredio, da se svi Jevreji skupe i postroje i održao im je "predavanje", kojim je htio da dodje do ostataka jevrejske imovine, držeći da su mnogi ostavili ponešto vrijednog imanja kod nejevreja u mjestu stanovanja, osobito zlatnine, novca, nakite, umjetnih slika i dr. Govorio im je slijedeće: "Vi, Židovi ili Jevreji, znam da ste dok ste bili kod kuće sakrili kod raznih gradjana novac, stvari, zlato i drugo. Budite pametni, recite nam kod koga ste to ostavili, jer će vasti ljudi prevariti, pa je u vašem interesu da nam to kažete. Mi ćemo to oduzeti i sačuvati vam, pa kada budete pušteni kući, sve će vam se vratiti do posljednje banice. /Banica je bila najmanja novčana jedinica kune/. Ni od koga nije dobio ništa. Bukovac je htio također da formira logorsku biblioteku, pa je naredio da svi zatočenici, koji kod kuće imaju knjige pišu kućama, da im se te knjige pošalju. U tome je nešto uspio.
9. Vuković Jozo, vodnik, iz Dervente. Bio je u zapovjedništvu logora. Tukao je zatvorenike.

10. Runjaš Ivica, vodnik, iz Nove Gradiške. Bio je sa Vukovićem nerazdvojiv prijatelj. Runjaš je imao djevojku u selu Uskoci kod St. Gradiške, pa je istu dovodio i u logor. Jednom prilikom, kad je vidjela jednog zatočenika Jevrejina mladog /ne sjećam se imena istoga/, rekla je Runjašu: "Kako je lijep". Ovaj vodnik je na večer došao po tog mladića u našu spavaću sobu, odveo ga i ubio.
11. Dragić Stipe, vodnik-obučar, rodom iz Jasenovca. Bio je zapovjednik Obučarske radionice u St. Gradiški. Jedno vrijeme je bio zatvoren zbog kriminala, pa je kasnije pušten i otišao u Jasenovac na dužnost pred sam kraj rata. Učestvovao je u ubistvima, uglavnom van logora. Bio je kažnjen poslije rata. Izdržao je kaznu i sada navodno živi u Zagrebu.
12. Vidović /ime mu ne znam/, vodnik. Kratko vrijeme je bio 1942. godine zapovjednik Krojačke radionice.
13. Grubišić Zvonko, vodnik. Bio je zapovjednik Krojačnice poslije Vidovića. Pošto je nosio očale, zatočenicima Španjolci su ga zvali "il Sjegu" /znači slijepac/. On se istakao u ubijanju djece. Zbog nekog kriminala je bio i on ubijen od ustaša.
14. Vrban Ante, nadporučnik. Istakao se takodjer u likvidaciji djece ciklonom u Kuli, a vršio je i strijeljanja. Uхваćen je na Papuku 1947. godine.
15. Gagro Nikola, zastavnik, šef Ustaške bolnice i samica. U samici, koja je bila u podrumu bolnice, ubijao je zatvorenike, najviše je davio stezanjem žice oko vrata. Zatočenik Albert Altarac iz Sarajeva, koji je radio na Ekonomiji, uzeo je jednom malo prase, zaklao ga i kada ga je spremio za kuhanje, uhvatili su ga i predali Gagru. Držali su ga nekoliko dana bez ikakve hrane, a onda su ga ubili.
16. Lavić Nikola "Mića", vodnik, iz sela Lim kraj Mostara. Bio je zapovjednik Gradjevinske grupe. Tukao je zatvorenike koji nisu mogli raditi i predavao ih Vrbanu, koji ih je likvidirao. Uхваćen je u Mostaru, 1946. godine i osuđen na smrt.
17. Remenar Ante, nadporučnik. Povremeno je dolazio u St. Gradišku. Brinuo se za to, da logor ima posla, za zadržanske radione. Organizovao je poslove za oba logora.
18. Djol Jakov, bojnik. Prije rata bio je sudija, rodom iz Bihaća. I on je povremeno dolazio u Jasenovac i St. Gradišku.
19. Skočibušić /imena se ne sjećam/. Imao je jedno oko od stakla. Povremeno je dolazio u St. Gradišku i brinuo se, da Obučarska radiona ima posla. Snabdijevao je tu radionu materijalom i alatom. On je organizovao akciju, da se sav materijal i alat jevrejskih

- radnji u Sarajevu preuzme i prenese u St. Gradišku. U Sarajevu je na ulici tukao Jevreje koji su nosili žutu traku. Kada je dolazio u St. Gradišku uvijek je poznate mu zatočenike pitao: "Zar ste još živi"?
20. Modrić /imena se ne sjećam/, poručnik. Učestvovao je u masovnom ubijanju zatočenika. Jedno vrijeme je bio na dužnosti u Jasenovcu, gdje je naredio, da se zatočenici živi zakopaju.
 21. Kusinicki Juraj, vodnik, zv. "Garibaldi" - "Bomo" i konačno "Bimbo". Ovo posljednje ime dali su mu zatočenici po imenu jednog vola. Bio je ranije stražar u Kaznioni St. Gradiška, jako primitivan i glup, ali u poslu revnosan, pa je svakog zatvorenika koji je nešto "pogrešio", kao dresiran pas, odmah vodio Vrbanu, a ovaj je obično bez mnogo razmišljanja strijeljao. I same ustaše su ga smatrale glupim i pravile su s njim šale na svoj način.
 22. Boto /imena se ne sjećam/, vodnik. Radio je na Ekonomiji i bio je glavni organizator pljačke seoske imovine iz sela Kozare. Učestvovao je i u ubijanju zatočenika.
 23. Čizmedžija Ivica, bio je šef Mesnice.
 24. Bilješković Drago, vodnik. Bio je šef Ženske krojačnice. Jednom prilikom me je gonio kroz logor da me ubije, jer sam mu pobjegao ispred nosa kada je sakupljao zatočenike za istovar sijena na obali Save. Nije mu uspjelo da me prepozna i uhvati.
 25. Delmaski Fedor, nadporučnik, zapovjednik bojne. Nije se mješao u poslove logora.
 26. Rostaš Ferdo, satnik, zapovjednik bojne.
 27. Polić Marinko, zastavnik. Bio je zapovjednik satnije.
 28. Pelić Ante, zastavnik, iz Travnika. Bio je isto zapovjednik satnije.
 29. Bevanda /ne sjećam se imena/, vodnik. Bio je zapovjednik grupe grobara.
 30. Kolobarić Zlatko, poručnik. Učestvovao je u likvidaciji zatočenika u Jablancu i Mlaku.
 31. Ostojić /imena se ne sjećam/, zvani "Cigo". Bio je poslije Dragića nadzornik Obučarske radionice.
 32. Filipović Ivo, bez čina. Bio je u logorskoj satniji, a poslije Ostojića je bio nadzornik Obučarske radionice.
 33. Šefler Ivica, bez čina. Bio je u logorskoj satniji.
 34. Živanović Marijan, zastavnik, emigrant. Rukovodio je vanjskim poslovima.

35. Čop Luka, rojnik. Bio je šef Pekare. Učestvovao je u ubijanju zatvorenika. Tukao nas je i govorio: "Što si psovao poglavnika?" i razna provokativna pitanja je postavljao, samo da nas može tući.
36. Karamarko Ivica, rojnik, Lukin prijatelj. Radio je s njim iste poslove.
37. Djogić Jozo, rojnik. Bio je poslije Čopa šef Pekare.
38. Matić Šime, poručnik. Likvidirao je sve Jevreje na radu u Bistrici.
39. Šarac Franjo, vodnik, iz okoline Mostara. Učestvovao je u masovnom ubijanju zatočenika i seljaka sa Kozare. Uhvaćen je u Mostaru 1946. godine i osudjen na smrt.
40. Barbarić Ivan, vodnik, također logorski krvnik. Uhvaćen je u Mostaru 1951. godine i osudjen na smrt.
41. Primorac Ante. Uhvaćen je također u Mostaru 1955. godine, sada je na izdržavanju kazne u Zenici.
42. Rožić /ime mu ne znam/, bez čina, nosio je očale.
43. Godja Dušan, vodnik. Imao je i brata ustašu.
44. Barbarić /ne znam mu ime/, Ivanov brat. Bio je šef Obskrbnog odjela, sada je u emigraciji.
45. Kapetanović Esad, nadporučnik, iz Bihaća. Tukao je i ubijao zatočenike.
46. Maričić Jerolim, nadporučnik. Isticao se u masovnom ubijanju.
47. Dujmušić /imena se ne sjećam/, bez čina. Radio je u "sigurnosnoj" službi.
48. Arapović Nedeljko, zastavnik, iz Sarajeva. Bio je u istoj službi.
49. Buntić Šimun, vodnik. Bio je šef ustaške kuhinje.
50. Margeta /imena se ne sjećam/. Radio je u magazinu namirnica.
51. Šarić Ivica, vodnik, šef skladišta opljačkane robe, i
52. Avdijanović Hasan, bez čina, iz Hercegovine.

PODACI O SARADNICIMA SA USTAŠAMA

1. Špiler Herman, iz Zagreba. Bio je logornik zatvorenika u Jasenovcu i u St. Gradiški. Tukao je zatočenike gore nego ustaše. Strijeljan je od ustaša zbog toga, što je otkriven u aferi sa zlatom, koje su oduzimali od zatočenika.
2. Dijamantšajn Bruno, iz Zagreba. Isto kao i Špiler. Umro je u Jasenovcu; bolovao je od pjegavca.

3. Cividini /ne znam mu imena/. Bio je agent ustaške policije u Sarajevu. Bio je zatočenik-konfident, kasnije je vršio istrage i mučio zatočenike. Ubijen je od ustaša.
4. Zurak Šime. Bio je kriminalac. Prije rata je bio u kaznionama. U logoru je bio konfident. Učestvovao je u batinjanju zatočenika. Pobjegao je iz logora Stara Gradiška u partizane, ali je ondje otkriven, osuđen i ubijen.
5. Mirt /imena se ne sjećam/. Bio je agent policije u Banja Luci. U logoru St. Gradiška bio je jedno vrijeme logornik, onda je prebačen u Jasenovac i ondje ubijen.
6. Dangubić /imena se ne sjećam/. Bio je u St. Gradiški grupnik jedne grupe na vanjskom radu, a kasnije je bio premješten u Jasenovac kao konfident. Tukao je zatočenike, koji su ga ubili povodom bjekstva 22. aprila 1945. godine.
7. Šulentić Hrvoje, iz Bos. Novog. Tukao je zatvorenike u St. Gradiški i pljačkao je. Njegova sudbina mi nije poznata.
8. Durmić Suljo, iz Vlasenice. Bio je konfident. Nije mi poznata ni njegova sudbina.
9. Cvjetinović Branko, iz Bijeljine, krojač. Tukao je također zatvorenike. Pušten je kući.*

* O Cvjetinoviću je Sarika Alkalaj-Baruh, iz Bijeljine, napisala slijedeće:

"Potvrđujem da sam krojača iz Bijeljine Branka Cvjetinovića poznavala i da sam zbog njega skoro bila stradala. Jednog jutra u aprilu 1941. godine, poslije dolaska njemačke posade, zaustavio me Branko na ulici da mu dam jedno staro odijelo moga muža, jer mu je potrebno za nekog Srbijanca koji bježi preko Drine u Srbiju. Istovremeno je tražio i od moje komšinice Milice Colaković /žene Rodoljuba Colakovića/ da treba i jedno odijelo za drugoga, koji je višeg rasta. Obje smo mu dale po odijelo u najboljoj namjeri da bi se ljudi spasili, jer su odmah počeli hvatati Srbe kao taoce.

Medjutim, ta dva lica su zaista pokušala da preplivaju Drinu. Onaj viši je uspio a manjega su uhvatili. Uhvaćeni je na saslušanju rekao da mu je civilno odijelo dao Branko Cvjetinović, a ovaj je priznao da sam ja njemu to odijelo dala. Imala sam sreću da je Janika Berdica iz Bijeljine svjedočio da ja sigurno to Branku nisam dala, pa su mene te večeri Nijemci pustili kući. Berdica Janika mi je dao i pratioca-ustašu da me lično dovede kući, jer je bilo prošlo devet sati naveče kada

10. Flumiani Milan, iz Zagreba. Bio je logornik u Staroj Gradiški. Tukao je zatvorenike. Pušten je kući.
11. Bašić Stevo - Pindžo. U Jasenovcu je bio grupnik na vanjskim radovima i stalno je bio pijan. Bio je konfident. Tukao je i mučio zatočenike. Nije mi poznata njegova sudbina.
12. Ogrizović Stevo, iz Karlovca. Bio je zamjenik logornika u Jasenovcu. Tukao je zatvorenike. Ubijen je od ustaša 1945. godine.
13. Dabo /imena se ne sjećam/. Prije dolaska u logor St. Gradiška bio je agent policije. Nije mi poznata njegova sudbina.
14. Bušić Ivan, bravar iz Sarajeva. Bio je ustaški majstor u St. Gradiški. Tukao je i potkazivao zatočenike. Uhapšen je u Sarajevu poslije rata i osuđen, navodno na smrt.
15. Bišćan /imena se ne sjećam/. Bio je šef policije u Sl. Požegi. U St. Gradišku je došao kao zatočenik. Postao je konfident i onda je potkazivao i tukao zatvorenike. Pušten je kući.
16. Eterović Milan. Bio je ustaški oficir, pa zatvorenik konfident. Potkazivao je sumnjive i rehabilitovan je, ali je i on poginuo prilikom proboja u Jasenovcu 22. IV 1945. godine.
17. Araševac /imena se ne sjećam/. Bio je u St. Gradiški bez naročitih dužnosti. Prebačen je bio u Jasenovac, gdje je poginuo prilikom bombardovanja logora 27. marta 1945. godine.
18. Paripović Ilija /bez nogu/. Bio je konfident. Ubijen je od ustaša.
19. Djebo Ahmet, iz Mostara. Tukao je zatvorenike.

niko od Jevreja i Srba nije smio biti na ulici. Poslije su i njega, tj. Branka Cvjetinovića, uhapsili i otpremili u logor. Znam i to da su ovog zlikovca ustaše pustile iz logora Jasenovac ili Gradiška kući; čulo se da je bio ustaški pomoćnik i da je maltretirao i mučio druge zatočenike u logoru. Zbog toga je od partizana, prilikom oslobodjenja Bijeljine, uhvaćen i strijeljan.

Ja sam stanovala u ulici Huseina kapetana /do Glavne pošte/ u vlastitoj kući na spratu, a u prizemlju je stanovao Rodoljub Colaković, koji onda nije bio u Bijeljini. Svega se toga dobro sjećam. Da nije Janika za mene jamčio sigurno bi mene otpremili u logor ili ubili.

U Sarajevu,
15. maja 1971.

Sarika Alkalaj - Baruh"

20. Sulejmanović /ime mu ne znam/. Bio je u Sarajevu policijski agent. U logoru je tukao zatočenike i potkizivao ih je /kao konfident/. Nije mi poznata njegova sudbina.

O HRANI ZATOČENIKA

U St. Gradiški jedno vrijeme nešto bolju hranu imali su obučari i krojači. Ovi su dobijali ispočetka po trista grama hljeba i kao dodatak na čorbasto jelo još pire od krompira. Kasnije se i to pogoršalo, tj. mjesto pirea su počeli davati supu od kukuruznog brašna /umjesto od kupusa i repe koju su redovno ostali dobijali/. Tu supu smo dobijali za ručak i večeru, a za doručak tzv. ajnpren supu. Hljeb je ostao trista grama. Ponekad je bila i supa od pasulja, inače je hrana bila stalno jednolična. Po nekoliko mjeseci je bila repa.

Zatvorenici su bili često kažnjavani ostavljanjem bez hrane po dan-dva, a kilogram kukuruznog hljeba /redovno slabo pečenog/ bio je za osam zatočenika. Od aprila 1942. godine bilo je odobreno, da logoraši mogu dobijati pakete, da mogu pisati rodbini na posebno tiskanim dopisnicama, ali samo po dvadeset riječi na jednoj karti mjesečno. Zatočenik je imao na to pravo tek poslije tri mjeseca zatočenja u logoru. Od ovih paketa, koje su obično /osobito u Jasenovcu/ ustaše pljačkale, zatočenici su dobijali samo ono, što se ustašama nije dopadalo. Osim ovih privatnih, pakete je slao i Crveni krst, a za Jevreje je slala /koliko je mogla/ Jevrejska općina Zagreb, a ženama Jevrejska općina iz Osijeka do 1943. godine, kada je prestala ta općina da radi.

Odjeću i obuću su zatočenici nosili koju su ponijeli. Kasnije su tek nešto pravili odjeće od jute i drvene cipele, ali su preživjeli najviše zamijenjivali cipele onima od umrlih.

Novi Travnik, 1972. god.

Jakica Finci